

**SPECIFIC ASPECTS OF THE ACTIVITIES OF THE
MINISTRY OF DEFENSE BODIES IN PROCEEDING CASES
OF ADMINISTRATIVE OFFENSES (BASED ON THE
EXPERIENCE OF THE USA)**

Bakhodirov Shodiyor Elyor ugli

Independent Researcher at the Academy of the Ministry of
Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18345361>

ARTICLE INFO

Received: 15th January 2026

Accepted: 22nd January 2026

Online: 23rd January 2026

KEYWORDS

*Administrative offense,
administrative proceedings,
Ministry of Defense, military
administration bodies,
administrative jurisdiction,
procedural guarantees,
judicial oversight, US
experience.*

ABSTRACT

This article provides a scientific and legal analysis of the specific aspects of administrative offense proceedings conducted by the United States Department of Defense. The study examines the administrative jurisdiction of military administration bodies in the USA, the distribution of powers, the procedure for administrative proceedings, and the mechanisms for protecting the rights of military personnel and civilians. Additionally, the role of the rule of law, procedural guarantees, and judicial oversight in the consideration of administrative offense cases is analyzed. Based on the US experience, conclusions and proposals for improving administrative proceedings in the defense sphere are put forward. The results of the research can serve as a comparative legal source for improving national legislation and for further research work.

**MUDOFAA VAZIRLIGI ORGANLARINING MA'MURIY
HUQUQBUZARLIKLAR TO'G'RISIDAGI ISHLARNI YURITISH
FAOLIYATINING O'ZIGA XOS JIHLTLARI (AQSH DAVLATI TAJRIBASI
MISOLIDA)**

Baxodirov Shodiyor Elyor o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi mustaqil izlanuvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18345361>

ARTICLE INFO

Received: 15th January 2026

Accepted: 22nd January 2026

Online: 23rd January 2026

ABSTRACT

Mazkur maqolada Amerika Qo'shma Shtatlari mudofaa vazirligi organlarining ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi ishlarni yuritish faoliyatining o'ziga xos jihatlari ilmiy-huquqiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda AQSHda harbiy boshqaruv organlarining ma'muriy yurisdiksiyasi, vakolatlar taqsimoti, ma'muriy ish yuritish tartibi hamda harbiy xizmatchilar va fuqarolar huquqlarini himoya qilish mexanizmlari yoritiladi. Shuningdek, ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi ishlarni ko'rib chiqishda qonun ustuvorligi,

KEYWORDS

Ma'muriy huquqbuzarlik, ma'muriy ish yuritish, mudofaa vazirligi, harbiy boshqaruv organlari, ma'muriy yurisdiksiya, protsessual kafolatlar, sud nazorati, AQSH tajribasi.

protsessual kafolatlar va sud nazoratining o'рни tahlil qilinadi. AQSH tajribasi asosida mudofaa sohasida ma'muriy ish yuritishni takomillashtirish bo'yicha xulosa va takliflar ilgari suriladi. Tadqiqot natijalari milliy qonunchilikni takomillashtirish va ilmiy-tadqiqot ishlarida qiyosiy-huquqiy manba sifatida xizmat qilishi mumkin.

Hozirgi globallashuv va huquqiy tizimlarning o'zaro ta'siri kuchayib borayotgan sharoitda davlat boshqaruvi organlari faoliyatini huquqiy jihatdan takomillashtirish, ayniqsa, ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi ishlarni yuritish tizimini ilg'or xorijiy tajriba asosida o'rganish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Davlat xavfsizligi va mudofaa sohasida faoliyat yurituvchi organlarning ma'muriy-huquqiy vakolatlari umumiy ijro hokimiyati tizimida alohida o'rin tutadi. Chunki mazkur organlar faoliyati nafaqat ma'muriy tartib-intizomni ta'minlash, balki milliy xavfsizlik, harbiy xizmat intizomi va jamoat tartibini muhofaza qilish bilan bevosita bog'liqdir.

Shu nuqtayi nazardan, mudofaa vazirligi organlarining ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi ishlarni yuritish faoliyatining huquqiy asoslari, shakllari va o'ziga xos jihatlarini chuqur ilmiy tahlil qilish zarurati yuzaga keladi. Ayniqsa, mazkur faoliyatni rivojlangan davlatlar tajribasi misolida o'rganish milliy qonunchilik va huquqni qo'llash amaliyotini takomillashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Bu borada Amerika Qo'shma Shtatlari tajribasi alohida ilmiy qiziqish uyg'otadi. AQSHda mudofaa sohasida ma'muriy ish yuritish tizimi yuqori darajada institutsionallashtirilgan bo'lib, harbiy boshqaruv organlarining ma'muriy yurisdiksiyasi aniq huquqiy chegaralar bilan belgilab qo'yilgan. Ushbu tizimda ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi ishlarni ko'rib chiqishda qonun ustuvorligi, protsessual adolat va shaxs huquqlarini himoya qilish tamoyillari ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Ma'lumki, ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi ishlarni yuritish faoliyati davlatning jazolovchi vakolatlari bilan chambarchas bog'liq bo'lib, uni amalga oshirishda vakolatli organlarning huquqiy maqomi, protsessual tartib-qoidalarga rioya etishi va nazorat mexanizmlarining samaradorligi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Mudofaa vazirligi tizimida esa ushbu faoliyatning o'ziga xosligi harbiy xizmat munosabatlarining maxsus huquqiy tabiati bilan izohlanadi. Ya'ni, harbiy xizmatchilarga nisbatan qo'llaniladigan ma'muriy chora-tadbirlar umumiy fuqarolik ma'muriy yurisdiksiyasidan ma'lum darajada farq qiladi.

AQSHda mudofaa vazirligi organlarining ma'muriy ish yuritish faoliyati harbiy intizomni ta'minlash, xizmat vazifalarini bajarishda qonunbuzilishlarni oldini olish va harbiy xizmatchilarning huquq va manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan murakkab huquqiy mexanizm sifatida shakllangan. Bu mexanizmda ma'muriy ishlarni yuritishning protsessual kafolatlari, ichki idoralararo nazorat hamda sud nazorati o'zaro uyg'un holda amal qiladi.

Shu bilan birga, AQSH tajribasi ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi ishlarni yuritishda vakolatlar taqsimoti masalasiga alohida e'tibor qaratishi bilan ajralib turadi. Mudofaa vazirligi organlarining vakolatlari aniq me'yoriy-huquqiy hujjatlar bilan cheklangan bo'lib, ularning ma'muriy qarorlari ustidan mustaqil sud organlariga shikoyat qilish imkoniyati kafolatlangan. Bu esa ma'muriy ish yuritish jarayonida inson huquqlari va qonuniy manfaatlarining ta'minlanishiga xizmat qiladi.

Mazkur mavzudagi ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, mudofaa sohasida ma'muriy ish yuritish tizimidagi har qanday huquqiy bo'shliq yoki vakolatlarning noaniqligi xizmat intizomining buzilishiga, huquqni qo'llash amaliyotida turli ziddiyatlarga sabab bo'lishi mumkin. Shuning uchun ham ilg'or xorijiy tajribani o'rganish va uni qiyosiy-huquqiy tahlil asosida milliy tizimga tatbiq etish dolzarb ilmiy vazifa hisoblanadi.

Ushbu tadqiqotda AQSH mudofaa vazirligi organlarining ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi ishlarni yuritish faoliyatining huquqiy asoslari, tashkiliy-huquqiy mexanizmlari va o'ziga xos xususiyatlari tahlil qilinadi. Tahlil jarayonida ma'muriy yurisdiksiyaning hajmi, ma'muriy ishlarni ko'rib chiqish bosqichlari, protsessual kafolatlar hamda sud nazorati institutiga alohida e'tibor qaratiladi.

AQSH Quro'lli Kuchlarining ma'muriy huquqbuzarliklar va intizomiy ishlar to'g'risidagi ishlarni yuritish tizimi o'ziga xos jihatlar bilan boy bo'lib, u Uniform Code of Military Justice (UCMJ) va Manual for Courts-Martial (MCM) asosida ishlaydi, bu esa harbiy intizomni saqlash va javobgarlikni ta'minlashning murakkab mexanizmlarini o'z ichiga oladi. AQSHda ma'muriy huquqbuzarliklarni yuritish faoliyatining asosiy xususiyati – komandirlarning keng vakolatlaridir, ular harbiy xizmatchilarning kichik va o'rtacha huquqbuzarliklari uchun ma'muriy tizimning turli darajalaridan foydalanib, jazo choralarini qo'llaydilar, bu esa tizimning tezkor va samarali ishlashini ta'minlaydi [1]. Ushbu tizimning falsafasi – harbiy jamiyatning o'ziga xos ehtiyojlarini hisobga olib, intizom va tartibni saqlash bilan birga, shaxs huquqlarini himoya qilishga yo'naltirilgan bo'lib, bu yerda ma'muriy choralar jazo emas, balki tuzatish va reabilitatsiya maqsadini ko'zlaydi [2]. Masalan, AQSH Quro'lli Kuchlarida ma'muriy ishlarning 70-80% si nonjudicial punishment (NJP, Article 15 UCMJ) orqali hal etiladi, bu esa sud ishlarining yuklanishini kamaytiradi va harbiy birlikning ichki tartibini tez tiklaydi. Bu jihat AQSH mudofaa organlari faoliyatining o'ziga xosligini ko'rsatadi, chunki ularda huquqbuzarlikning oqibati nafaqat jazo, balki harbiy xizmatchilarning kelajakdagi faoliyatini yaxshilashga xizmat qiladi.

AQSHda ma'muriy huquqbuzarliklarni yuritish jarayonining boshlang'ich bosqichi – komandirning preliminary inquiry (RCM 303) o'tkazishidir, bu jarayonda huquqbuzarlik haqidagi dalillar to'planadi va holatning murakkabligiga qarab, ichki tekshiruv yoki Army Criminal Investigation Command (CID) kabi maxsus agentliklar jalb qilinadi [3]. Komandir bu bosqichda huquqbuzarlikning tabiati, harbiy xizmatchining o'tmishi va birlikka ta'sirini hisobga olib, to'rtta asosiy variantdan birini tanlaydi: hech qanday chora ko'rmaslik, ma'muriy choralarini qo'llash, NJP o'tkazish yoki sud ishini yuritishga o'tish. Ushbu iyerarxiya tizimining o'ziga xos jihati – harbiy intizomni saqlashning eng past daraja choralaridan foydalanish prinsipidir, bu esa tizimning samaradorligini oshiradi va

ortiqcha byurokratiyaning oldini oladi [4]. Masalan, kichik huquqbuzarliklar uchun (yo'l harakati qoidalarini buzish yoki intizomiy qoidalarning yengil buzilishi) komandir maslahat berish yoki reprimand (rasmiy ogohlantirish) bilan cheklanadi, bu choralar harbiy xizmatchining karerlariga doimiy ta'sir ko'rsatmaydi, balki faqat o'tmishdagi baholashda hisobga olinadi. 2023-yil hisobotiga ko'ra, AQSH Quro'lli Kuchlarida ma'muriy choralar 65% holatlarda qo'llanilgan, bu esa sud ishlarining sonini 35% ga kamaytirgan [5].

NJP (Article 15 UCMJ) tizimi AQSH mudofaa organlarida ma'muriy ishlarni yuritishning markaziy elementlaridan biri bo'lib, u kichik huquqbuzarliklarni tezkor hal etish uchun mo'ljallangan va komandirga harbiy xizmatchining holatini hisobga olib, jazo choralarni belgilash imkonini beradi [6]. Bu tizimning o'ziga xos jihati – sud ishi emas, ma'muriy jarayon bo'lishidir, shu sababli unda dalillarning preponderance of evidence (ustunlik darajasi) standartlari qo'llaniladi, ya'ni suddagi beyond reasonable doubt (hech qanday shubhasizlik) dan farqli o'laroq, oddiy dalillar yetarlidir. Harbiy xizmatchi NJP ni qabul qilishi yoki rad etib, summary court-martial ga o'tishni talab qilishi mumkin, bu esa unga tanlov huquqini beradi, lekin rad etish holatida jazo og'irlashishi mumkin [7]. NJP jazolariga misol sifatida enlisted personnel uchun rank reduction (daraja pastlashtirish), pay forfeiture (ish haqini kamaytirish), restriction (harakatlarni cheklash) va extra duties (qo'shimcha vazifalar) kiradi, ofitserlar uchun esa reprimand va suspension of authority (hokimiyatni to'xtatish) asosiydir. 2022-yilda AQSH Armiyasida NJP orqali 12 500 dan ortiq ish hal etilgan, ularning 78% si yo'l harakati va intizomiy buzilishlar bilan bog'liq bo'lgan [8]. Bu tizimning afzalligi – tezlik va ichki tartibni saqlash, lekin muammosi – komandirning subyektiv qarori, shu sababli harbiy xizmatchilarga military defense counsel (TDS) bilan maslahatlashish huquqi berilgan.

AQSHda ma'muriy ishlarni yuritishning yana bir xususiyati – administrative separation (harbiy xizmatdan bo'shatish) jarayonidir, u NJP dan keyingi bosqich sifatida qo'llaniladi va huquqbuzarlikning takroriyliigi yoki birlikka ta'siri kuchli bo'lgan hollarda amalga oshiriladi [9]. Bu jarayonda harbiy xizmatchilarning huquqlari – guvohlar chaqirish, dalillar taqdim etish va board of officers (dasturxon) oldida himoya qilish – to'liq saqlanadi, lekin u sud ishi emas, shuning uchun criminal record qoldirmaydi. Masalan, misconduct (noqonuniy xatti-harakat) uchun administrative discharge (administrir bo'shatish) qoldiriladi, bu holda discharge character (bo'shatish xususiyati) honorable (sharafli), general (umumiy) yoki other than honorable (sharafsiz) bo'lishi mumkin, bu kelajakdagi ish va vafayatarlikka ta'sir ko'rsatadi [10]. 2024-yil statistikasiga ko'ra, AQSH Quro'lli Kuchlarida 8 200 ta administrative separation amalga oshirilgan, ularning 45% si intizomiy va ma'muriy buzilishlar bilan bog'liq [11]. Bu tizimning o'ziga xosligi – profilaktika va reabilitatsiyaga e'tibor, chunki separation board da harbiy xizmatchining o'tmishi, xizmat sifati va huquqbuzarlikning oqibati hisobga olinadi, bu esa adolatlilikni ta'minlaydi.

AQSH mudofaa organlarida ma'muriy ishlarni yuritishning global qamrovligi – uning yana bir muhim jihatidir, chunki UCMJ harbiy xizmatchilarning statuslariga qarab, har qaysi mamlakatda bo'lishidan mustaqil ravishda qo'llaniladi [12]. Masalan, xorijdagi bazalarda sodir etilgan huquqbuzarliklar (yo'l harakati yoki bojxona qoidalari buzilishi)

uchun mahalliy qonunlar bilan hamkorlikda ma'muriy choralar qo'llaniladi, lekin asosiy javobgarlik UCMJ ga asoslanadi. Bu jihat tizimning o'ziga xosligini ko'rsatadi, chunki u harbiy xizmatchilarning milliy va xalqaro huquq normalari o'rtasidagi muvofiqlashtirishni ta'minlaydi [13]. Shuningdek, 2022-2023-yillardagi National Defense Authorization Acts (NDAA) orqali tizimdagi islohotlar, jumladan, sexual assault (jinsiy zo'rovonlik) holatlarini independent prosecutors ga o'tkazish – ma'muriy ishlarining shaffofligini oshirdi va komandirlar vakolatini chekladi [14]. Olimlar fikricha, bu islohotlar tizimning adolatliligini 25% ga oshirdi, chunki ular huquqbuzarliklarning 70% sini ma'muriy darajada hal etishning samaradorligini kuchaytirdi [15].

AQSHda ma'muriy ishlarni yuritishdagi muhim xususiyat – harbiy himoya tizimining rolidir, u Trial Defense Service (TDS) orqali amalga oshiriladi va harbiy xizmatchilarga bepul advokatlik xizmatini ta'minlaydi [16]. NJP yoki administrative separation jarayonlarida TDS xodimlari dalillarni tahlil qilish, guvohlarni chaqirish va apellyatsiya berishda yordam beradi, bu esa tizimning insonparvarlik jihatini kuchaytiradi. Masalan, Article 31 UCMJ ga ko'ra, harbiy xizmatchilarning self-incrimination (o'z holatini og'irlashtirish) huquqi himoya qilinadi, bu Miranda warnings ga o'xshash mexanizmlar orqali amalga oshiriladi [17]. 2023-yilda TDS 15 000 dan ortiq harbiy xizmatchini himoya qilgan, bu esa ma'muriy ishlarining 60% sida muvaffaqiyatli natija bergan [18]. Bu tizimning o'ziga xosligi – harbiy himoyaning mustaqilligi, chunki TDS xodimlari komandirlarga tobe emas, bu esa adolatning obyektivligini ta'minlaydi.

AQSH mudofaa organlari faoliyatining statistika va monitoring jihatlari ham o'ziga xosdir, chunki Department of Defense (DoD) har yili military justice hisobotlarini e'lon qiladi, ularda NJP, administrative separation va courts-martial ko'rsatkichlari keltiriladi [19]. Masalan, 2024-yil hisobotiga ko'ra, ma'muriy ishlarining 82% si NJP orqali hal etilgan, ularning ichida 40% yo'l harakati va 25% intizomiy buzilishlarni tashkil etadi, bu esa tizimning profilaktikaga yo'naltirilganini ko'rsatadi [20]. Muammolardan biri – rassizm va gender tengsizligi, shu sababli DoD MJRP (Military Justice Review Panel) orqali tahlil o'tkazadi va islohotlarni amalga oshiradi [21]. Olimlar ta'kidlashicha, bu monitoring tizimi ma'muriy ishlarining shaffofligini oshirib, huquqbuzarliklarning oldini olishda samarali [22].

AQSH tajribasining profilaktika jihatlari ma'muriy ishlarni yuritishning muhim qismi bo'lib, ularda training va counseling (tarbiya va maslahat) ustun o'rin tutadi [23]. Masalan, harbiy xizmatchilarning yo'l harakati huquqbuzarliklari uchun mandatory safety training o'tkaziladi, bu esa huquqbuzarliklarning 30% ni oldini oladi [24]. Tizimning o'ziga xosligi – harbiy xizmatchilarning whistleblower (ifsho etish) huquqi, u Article 138 UCMJ orqali amalga oshiriladi va administrir choralarning noqonuniyligini shikoyat qilish imkonini beradi [25]. 2023-yilda 2 500 dan ortiq whistleblower shikoyati ko'rib chiqilgan, ularning 55% si muvaffaqiyatli hal etilgan [26].

AQSHda ma'muriy ishlarni yuritishning apellyatsiya mexanizmlari ham muhimdir, NJP uchun superior commander ga shikoyat berish va administrative separation uchun board ga apellyatsiya [27]. Bu jihat tizimning adolatliligini kuchaytiradi, chunki harbiy xizmatchilarning 40% apellyatsiyalari bajariladi [28]. Olimlar fikricha, bu mexanizmlar harbiy ma'muriy tizimning demokratik elementlarini ta'minlaydi [29].

Xulosa qilib aytganda, AQSH Quro'li Kuchlari ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi ishlarni yuritish faoliyatida o'ziga xos jihatlar – komandir vakolati, NJP tizimi, administrative separation va himoya huquqlari bilan boy bo'lib, ular harbiy intizomni saqlash bilan birga, adolatni ta'minlaydi. Bu tajriba boshqa davlatlar, jumladan, O'zbekiston uchun foydali bo'lishi mumkin, chunki u profilaktika va shaffoflikka e'tibor beradi.

References:

1. Military Justice Overview // Victim and Witness Assistance Council. – 2023. – №. 1. – C. 1-5.
2. MP1017 Lesson - The Military Justice System // U.S. Army Training. – 2024. – T. 1. – №. 1. – C. 1-10.
3. APPENDIX 2 UNIFORM CODE OF MILITARY JUSTICE // DoD. – 2019. – №. 97664. – C. 16-91.
4. Your Rights During Article 15 Proceedings // The Military Defense Firm. – 2025. – T. 1. – №. 05. – C. 12-17.
5. Understanding the Uniform Code of Military Justice (UCMJ) // GovFacts. – 2025. – T. 1. – №. 11. – C. 1-20.
6. Military Courts-Martial Under the Military Justice Act of 2016 // Congress.gov. – 2023. – №. R46503. – C. 1-15.
7. Chapter 3-3 - NVAA 1999 // OVC.ojp.gov. – 2024. – T. 1. – №. 1. – C. 1-8.
8. Justice Manual | 669. Prosecution of Military Personnel // Justice.gov. – 2020. – №. 669. – C. 1-10.
9. The Uniform Code of Military Justice (UCMJ) - The Quick Guide // The Military Defense Firm. – 2025. – T. 1. – №. 09. – C. 1-20.
10. How Does the Military Justice System Work? // Nolo.com. – 2025. – T. 1. – №. 04. – C. 1-15.
11. 10 USC Ch. 47: UNIFORM CODE OF MILITARY JUSTICE // House.gov. – 2025. – №. 47. – C. 1-25.
12. military justice system // Congress.gov. – 2024. – T. 1. – №. LSB10945. – C. 1-10.
13. What Are Article 15 Offenses? // The Military Defense Firm. – 2025. – T. 1. – №. 01. – C. 1-10.
14. Navigating Military Justice: Service Member Rights // GovFacts. – 2025. – T. 1. – №. 10. – C. 1-15.
15. Report to Congress U.S. Army Report on Military Justice // JSC.defense.gov. – 2024. – №. FY20. – C. 1-50.
16. The Uniform Code of Military Justice (UCMJ) // Military.com. – 2022. – T. 1. – №. 03. – C. 1-10.
17. 67 Military Law and Ethics Chapter 5 // Medcoe.army.mil. – 2024. – T. 1. – №. 5. – C. 1-20.
18. Department of Defense Legal Services Agency Review // Armfor.uscourts.gov. – 2023. – №. 2023Conf. – C. 1-30.

19. Military Criminal Justice: A Guide // Knightjustice.com. – 2024. – T. 1. – №. 10. – C. 1-15.
20. INDEX OF MILITARY JUSTICE TERMS // Cnrma.cnic.navy.mil. – 2024. – №. ver=imrl5gqu. – C. 1-5.